

Kritiikki ahdingossa ja akatemiassa

■ OTSO KANTOKORPI
Martta Heikkilä (toim.):
Taidekritiikin perusteet.
Gaudeamus 2012.

Olen viimeiset viisitoista vuotta toiminut likipitäen kokopäivätoimisena taidekriitikkona, ja olen koko kyseisen ajan ollut hyvin tietoinen siitä, että olen ollut sangen etuoikeutettu saatuani siihen mahdollisuuden – ei meitä Suomessa niin kovin montaa nimittäin ole. Kokopäivätoimisuuden mahdollistavat realiteettien tunnistaminen ja kriitikonkin työtä leimaavan markkinatalouden lakien ymmärtäminen ja soveltaminen: kysyntä ja tarjonta eivät ole kriitikon työssä mikään klisee.

Hyllyissäni on myös parin tuhannen niteen taideteoreettinen kirjasto, ja nyt siihen pitää kaivaa reikä T-kirjaimen kohdalle, jotta saisin Gaudeamuksen julkaiseman *Taidekritiikin perusteet* omalle paikalleen. Kirjastoni ja arkisen kirjoittamisen välisessä maastossa elän teorian ja käytännön heiluriliikkeessä vähintäänkin viikoittaisissa mielenkuohuissa. Tiedän työhöni liittyvät asiat usein sekä teoriassa että käytännössä ja tunnen siten myös molemmat retorikat heikkouksineen. Ymmärrän hyvin, miksi *Taidekritiikin perusteet* toimittanut Martta Heikkilä kirjoittaa johdantoessaan: ”Kriittisyys on ennen kaikkea valintojen tekoa, sillä kriitikko valitsee aiheensa ja yleisön, jolle osoittaa kirjoituksensa.” Samalla kuitenkin tiedän, että suurin osa kriitikoista olisi valmis kirjoittamaan miltei mille tahansa lehdelle, kunhan vain saisi edes jonkun julkai-

sukanavan ajatuksilleen. Tai että aika usein ne lehdet – siis päätoimittajat tai tuottajat –, jotka juttujani julkaisevat, esittävät myös toivomuksiaan ja toisinaan jopa vaatimuksiaan asioista, joista he haluvat minun kirjoittavan. Kirjoitan vuosittain lähemmäs sata perinteistä kritiikkiä, niistä omia valintojani on vain pieni osa. Olen tietysti oppinut manipuloimaan toimeksiantajiani.

En silti ole valmis toteamaan, että Heikkilä puhuu vastoin parempaa tietoaan. Jostain syystä sympatiseeraan hänen ajatuksiaan, vaikka ne eivät kovin tiukasti ankkuroidukaan siihen kritiikin arkitodellisuuteen, jonka omakohtaisesti tunnen. Sama koskee itse asiassa koko *Kritiikin perusteet*-kirjaa ja sen kaikkia kirjoittajia. Voisin poimia kirjasta kymmeniä väitelauseita, joiden paikkansapitävyyden voisin joko kumota tai ainakin kyseenalaistaa. Sitä en kuitenkaan aio tehdä.

Yksi perusongelma suomalaisen kritiikin tilassa on epäilemättä se, että kunkin taiteenalan akateemista tutkimusta harjoittavat opiskelijat pitävät kritiikin kirjoittamista kuin määrätelmällisesti omansa osaamisalueenaan. Suurin osa kriitikoista on akateemisissa pätkätöhelveteissä eläviä sivutoimisia senttareita, joiden todelliset ambitiotkin ovat jossain ihan muualla. Suomessa ei ole koskaan muodostunut oikeaa kriitikon professiota, eikä tämäkään kirja toimi siltä pohjalta.

Kritiikin perusteet on empiirisesti tarkastellen jopa melko heikkolaatuinen, mutta tämäkään ei vähennä sen merkitystä tai kiinnostavuutta. Tässä suhteessa puhun taas käytännöstä. En nimittäin hedelmällistä harrastaa kriitikon työssä menestystä mahdollistavaa, suo-

rastaan alituisen edellytettävää itsereflektiota tällaisen materiaalin kanssa. Käytäntöä on hyvä sparrata teorian kanssa.

Kritiikin perusteet on hyvin tietoinen nykyisestä kritiikin kriisistä, jossa on pitkälle kyse päivälehtien kriisiin heijastumisesta perinteiseen kritiikkiin, mutta siitä huolimatta Heikkilä toteaa, että ”taidekriitikojen määrä on viime vuosikymmenien aikana moninkertaistunut”. En usko tätäkään Heikkilän väitettä, vaikka ymmärrän että internetin ja bloggaajien vaikutus kritiikkiin on kasvava. Tässä ei ole kuitenkaan mielekästä argumentoida pelkillä määrällisillä muuttujilla, vaan on syytä miettiä vähän sosiologisemmin institutionaalisia ulottuvuuksia. Kuka ja mikä on kriitikko ja kenen kirjoituksilla on esimerkiksi institutionaalisen taideteorian kehyyksessä tarkastellen oikeasti edes jonkinlaista merkitystä? Ja myös ihan empiirisesti: istun paljon Kuvataiteen keskusarkistossa ja tutkin kuvataiteemme lähihistoriaa. Aika usein törmään tilanteeseen, jossa melko tavanomaisesta 1970-luvun näyttelystä on ilmestynyt vaikkapa 15 päivälehtikritiikkiä, kun taas nykyisessä taiteilijattavapiirissäni on useita taiteilijoita, jotka ovat onnistuneet pitämään uraansa nähden merkittävänkin näyttelyn ilman yhtäkään päivälehtimainintaa. Se, että joku satunnainen bloggaaja kehaisee kahdella adjektiivilla näyttelyä, ei usein merkitse yhtään mitään sen paremmin yleisölle – esimerkiksi 83 klikkausta – kuin taiteilijallekaan. Tai tulevalle taidehistorialle kaanonin muodostavine valintoineen.

Kritiikin tutkiminen ilman siihen liittyvää väistämätöntä hierarkisuutta on älyllisesti epärehellistä. Se, että suurten makutuomarien ja

portinvartijoiden aika kritiikissä on ohitse, ei tarkoita sitä, etteivätkö kulloisetkin vallan rakenteet olisi edelleenkin jäseneltävissä ja kuvailtavissa. Tähän ulottuvuuteen *Kritiikin perusteet* ei tuo mitään uutta. Myös kirjan instituutiokriittinen ulottuvuus on melko vaatimaton, vaikka on täysin selvää, että kritiikin, taideinstituutioiden ja markkinatalouden keskinäiset kytkökset olisivat aivan oleellista materiaalia, eikä niiden tutkimuksessa tarvitsisi olla edes marxilainen – vaikka ei siitäkään haittaa olisi.

Edelleenkin ja silti: *Kritiikin perusteet* on hyvä kirja. Mutta näinkin voi aidossa kirjoittamistilanteessa käydä: kriitikko ahdistuu, kun tilaajatahon antamat 6 000 merkkiä alkavat jo olla liki saturaatiopistettä, eikä kirjan seitsemästä varsinaisesta artikkelista tai kirjoitajasta ole sanottu vielä sanaakaan – ahdistuu, koska käsillä oleva kirjakritiikki alkaa olla jo tietyllä tavalla epäonnistunut.

Kaikki kirjoittajat, kuusi tohtoria ja yksi lisensiaatti, ovat onnistuneet tehtävässään kunniakkaasti. Martta Heikkilä, Kuisma Korhonen, Outi Lahtinen, Juha-Heikki Tihinen, Veijo Hietala, Susanna Välimäki ja Irmeli Hautamäki ovat kirjoittaneet monipuolisia ja pohdittuja tekstejä, jotka avaavat kritiikin ongelmia moneen suuntaan. Journalistisesti orientoituneena ammattikriitikkona olen viettänyt monta iltaa heidän kanssaan mielessäni väitellen, väliin varsin intohimoisestikin, ja olen taatusti parempi kriitikko tämän lukukokemuksen jälkeen.

Kirjoittaja on helsinkiläinen toimittaja, kriitikko ja kuraattori.